

Lexicographic Bulletin

Vol 15 (1985)

Lexicographic Bulletin

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ
1985

Γλωσσογεωγραφικές παρατηρήσεις στο ιδίωμα
της περιοχής Αλαγονίας

Christine Bassea-Bezantakou

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ

1985

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ
BULLETIN LEXICOGRAPHIQUE
15 (1983)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΟΝΤΟΣ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΑΘΗΝΑ

1985

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΕΝΤΡΟΝ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΛΕΞΙΚΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΕ ΚΟΙΝΩΣ ΟΜΙΛΟΥΜΕΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ

Λεωφόρος Συγγροῦ 129 - Β. Δίπλα 1. Ἀθήνα 117 45

Διευθύνων : ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ

ACADEMIE D'ATHENES
CENTRE DE REDACTION DU DICTIONNAIRE HISTORIQUE
DU GREC MODERNE (LANGUE COMMUNE
ET DIALECTES)

129, Bd Syngrou - 1, rue V. Dipla. Athènes 117 45

Administrateur : NICOLAS G. CONTOSSOPOULOS

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδες
<i>Αγαπητού Τσοπανάκη: Πλαταμώνας</i>	5- 10
<i>Αντώνη Δ. Μπουσμπούκη: Τοπωνύμια από την Πιάλεια Τρικάλων</i>	11- 30
<i>Αντώνη Δ. Μπουσμπούκη: Λέξεις του ελληνο-ιταλικού γλωσσικού χώρου</i>	31- 48
<i>Δημητρίου Α. Κρεκούκια: Αρχαιοπινή τοπωνύμια Λευκάδας</i>	49- 59
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου: Επτανησιακά γλωσσογεωγραφικά</i> ..	61- 67
<i>Νικολάου Γ. Κοντοσοπούλου: Λημνικά γλωσσικά</i>	69- 76
<i>Άντας Κατσίκη-Γκιβάλου: Η γλώσσα του Παλαμά και των δημοτικών τραγουδιών</i>	77-102
<i>Ελευθερίας Γιακουμάκη: Η αισθητική αξία της παραβίασης του γλωσσικού κανόνα στην ποίηση</i>	103-113
<i>Σταύρου Γ. Κατσουλέα: Βυζαντινά επώνυμα Ικαρίας</i>	115-134
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου: Γλωσσογεωγραφικές παρατηρήσεις στο ιδίωμα της περιοχής Αλαγονίας</i>	135-164
<i>Θανάση Νάκα: Λαϊκή γλώσσα και δημοτικό τραγούδι</i>	147-158
<i>Θανάση Νάκα: Μετοχικά</i>	159-197
<i>Άγγελου Γ. Αφρουδάκη: Καλυμνιακά Τοπωνύμια, Α'</i>	199-214
<i>Γιάννη Ηλιούδη: Αλλόφωνα του λ στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της Αν. Ρουμελίας</i>	215-231
<i>Χριστίνας Μπασέα-Μπεζαντάκου: Παρωνύμια από περιοχή της Έξω Μάνης</i>	233-257
<i>Γιάννη Ηλιούδη: Το προθετικό «α» στο γλωσσικό ιδίωμα των προσφύγων από το Καβακλί της Ανατολικής Ρουμελίας</i>	259-269
<i>Χρυσ. Τσικριτσή-Κατσιανάκη: Μερικά διορθωτικά στα «οικογενειακά μας ονόματα» του Μ. Τριανταφυλλίδη</i>	271-277
<i>Σταύρου Μάνεση: Η συμβολή της βυζαντινής κληρονομιάς στην καλύτερη γνώση της νέας ελληνικής γλώσσας</i>	279-300

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

<i>Ελευθερία Γιακουμάκη: Αναστασίου Καραναστάση «Ιστορικό Λεξικό των ελληνικών ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας»</i>	301-310
<i>Michel Contini: Giulio Paulis «Lingua e cultura nella Sardegna bizantina»</i>	311-316

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

<i>Άντας Κατσίκη-Γκιβάλου: Μιχάλης Χρ. Οικονόμου (1896-1984)</i>	317-323
--	---------

ΓΛΩΣΣΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΛΑΓΟΝΙΑΣ

Ὁ πρῶην δῆμος ᾿Αλαγονίας¹ ἔχει ἰδιαίτερο γλωσσογεωγραφικὸ ἐνδιαφέρον. Ἀποτελεῖ σημεῖο συναντήσεως πολλῶν ἰσογλώσσων, ποὺ χαρακτηρίζουν εἴτε τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης εἴτε τὸ ἰδίωμα τῆς Μεσσηνίας. Ἐνας συγκερασμὸς στοιχείων — φωνητικῶν, μορφολογικῶν, λεξιλογικῶν — ἀπὸ τὰ παραπάνω ἰδιώματα ἰδιοποιῶν τὸ ἰδίωμα τῆς περιοχῆς ᾿Αλαγονίας.

Οἱ διοικητικοί, πολιτικοοικονομικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ δεσμοὶ τῆς περιοχῆς μὲ τὸ κυρίως γεωγραφικὸ κέντρο, τὴν Καλαμάτα, ἀποτελοῦν τὴν πηγὴ τῶν μεσσηνιακῶν ἰδιωματικῶν στοιχείων στὸ ἰδίωμα τῆς ᾿Αλαγονίας. Παράλληλα ἢ ἱστορικὴ παράδοση καὶ ἢ διαχρονικὴ πορεία τῆς περιοχῆς ἀντικατοπτρίζονται στὴ γλῶσσα τῆς (σλαβικὲς καὶ τουρκικὲς λέξεις κλπ.), ἐνῶ ἢ ἴδια ἢ γεωγραφικὴ τῆς θέση στὸν Ταῦγετο στὰ σύνορα Μάνης - Λακωνίας - Μεσσηνίας τῆς δίνει τὸν χαρακτήρα γλωσσικοῦ-γεωγραφικοῦ κόμβου.

Ἄν καὶ κάθε γλωσσογεωγραφικὴ ἐξέταση συναντᾷ σήμερα μεγάλη δυσκολία στὴν ἀνεύρεση ἀλώβητων ἰδιωματικῶν τύπων ἐξαιτίας τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς γλώσσας καὶ συνεπῶς τῆς παραφθορᾶς μέχρι σχεδὸν ἐξαφανίσεως τῶν ἰδιωμάτων, θὰ προσπαθῆσουμε νὰ προσδιορίσουμε τὰ κοινὰ φαινόμενα τῶν ἰδιωμάτων τῆς περιοχῆς ᾿Αλαγονίας καὶ τῶν γύρω περιοχῶν Μάνης καὶ Μεσσηνίας χαράζοντας ἔτσι τὶς σχετικὲς ἰσογλώσσους στὸ χῶρο αὐτό.

Εἶναι κοινὴ διαπίστωση σήμερα ὅτι ἢ ὑποχώρηση τῶν ἰδιωμάτων εἶναι γενικὸ φαινόμενο καὶ μόνον μερικὲς φωνητικὲς ἀποχρώσεις ἢ κάποιους ἰδιόμορφους μορφολογικὰ τύπους μπορεῖ νὰ ἐπισημάνει κανεὶς, κυρίως στὴ γλῶσσα ὑπερηλίκων προσώπων ἢ καὶ νεωτέρων, ὅταν συντρέχουν ἰδιαίτεροι παράγοντες, ὅπως ἀπομονωμένη γεωγραφικὴ ἢ πολιτιστικὴ περιοχὴ, περιορισμένη παιδεία κλπ.² Βέβαια τὰ ἰδιώματα ποὺ πλησιάζουν τὸ χαρακτηρισμὸ «διάλεκτου»,

1. Ὁ πρῶην δῆμος ᾿Αλαγονίας περιλαμβάνει τὰ χωριά: ᾿Αλαγονία (παλιὰ ὄνομασία Σίτσοβα), ᾿Αρτεμισία (Τσερνίτσα), Νέδουσα (Μεγάλῃ ᾿Αναστάσοβα), Πηγές (Μικρῃ ᾿Αναστάσοβα), Λαδᾶς καὶ Καρβέλι.

2. Βλ. Χρ. Μπασιέα-Μπεζαντάκου, Ἡ σημερινὴ γλωσσικὴ κατάσταση στὸ νομὸ Πιερίας, Λεξικογραφικὸν Δελτίον, 14 (1982) 243.

όπως τὸ Κυπριακὸ καὶ τὸ Κρητικὸ, διατηροῦνται ἀρκετὰ ἔντονα καὶ σήμερα. Ἐπίσης τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει στὴ μελέτη αὐτὴ — τὸ ἰδίωμα δηλ. μιᾶς περιοχῆς ποὺ μέχρι πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια ἦταν ἀπομονωμένη πολιτιστικὰ καὶ μὲ δυσχέρεια στὶς ἐπικοινωνίες μὲ γειτονικὰς περιοχὰς — διατηρεῖται σὲ ὀρισμένα χωρὶὰ ἀρκετὰ καθαρὸ.

Τὸ γλωσσικὸ ὕλικὸ ποὺ ἀποτελέσει τὴ βάση τῆς ἐργασίας αὐτῆς, προέρχεται ἀπὸ προσωπικὴ μου ἐρευνα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1982³. Εἰσαγωγικὰ ἄς σημειωθεῖ ὅτι ὁ ἰδιωματικὸς λόγος τῆς περιοχῆς Ἀλαγονίας ἔχει σήμερα σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν Κοινὴ Νεοελληνικὴ. Οἱ ἀναφερόμενοι ἰδιωματικοὶ τύποι εἴτε φωνητικὰ εἴτε μορφολογικὰ ἢ λεξιλογικὰ εἶναι προϊόντα κυρίως μνήμης καὶ ὄχι ζωντανῆς σημερινῆς γλώσσας. Μόνον ἐλάχιστα ἄτομα — συνήθως ὑπερήλικα — μιλοῦν σὲ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο βαθμὸ τὸ ἰδίωμα.

Φ Ω Ν Η Τ Ι Κ Η

Τὸ φαινόμενο τοῦ τσιτακισμοῦ, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ βασικὰ φωνητικὰ γνωρίσματα τοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης, χαρακτηρίζει καὶ τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀλαγονίας. Εἶναι στὴν τελευταία βαθμίδα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας του, δηλ. ἔχει τὴ μορφή

$x \rightarrow \tau\sigma / - \left\{ \begin{matrix} e \\ i \end{matrix} \right\}$, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὴν περιοχὴ τῆς ἔξω Μάνης. Ἡ ἰσό-

γλωσσος συνεπῶς, ποὺ ὀροθετεῖ τὸ φαινόμενο τοῦ τσιτακισμοῦ τῆς μορφῆς

$x \rightarrow \tau\sigma / - \left\{ \begin{matrix} e \\ i \end{matrix} \right\}$ πρὸς τὰ δυτικά, ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Ἐξω Μάνη καὶ καταλήγει

στὴν Ἀλαγονία. Παραδείγματα τσιτακισμοῦ αὐτῆς τῆς μορφῆς ἀναφέρουμε τὶς λέξεις: τσεφάλι, τσαί, τσυρούλα, Ἀτζέλω, ἀτζίστρι ἀντὶ κεφάλι, καί, κυρούλα, Ἀγγέλω, ἀγκίστρι. Ἀνατολικὰ καὶ νότια τῆς περιοχῆς τοῦ τσιτακισμοῦ

$x \rightarrow \tau\sigma / - \left\{ \begin{matrix} e \\ i \end{matrix} \right\}$ ἐκτείνεται ἡ περιοχὴ τῆς προηγούμενης βαθμίδας τοῦ τσι-

τακισμοῦ, δηλ. τῆς φάσεως $x \rightarrow \hat{z}^4 / - \left\{ \begin{matrix} e \\ i \end{matrix} \right\}$, ἡ ὁποία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν

περιοχὴ τῆς χερσονήσου τῆς Μάνης, ποὺ ἀναφέραμε, ἐπικρατεῖ καὶ στὴν Κρήτη μὲ ἐνδιάμεση γέφυρα τὰ Κύθηρα⁵.

3. Στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ δὲν ὑπάρχει καμμία γλωσσικὴ συλλογὴ ἀπὸ τὴν περιοχὴ Ἀλαγονίας.

4. $\hat{z} = z$ δασύ καὶ $\hat{g} = g$ (γγ, γκ) δασύ.

5. Βλ. Ν. Κ ο ν τ ο σ ό π ο υ λ ο υ, Ἐπὶ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν Κυθέρων, Ἀθηνᾶ 78 (1980-1982), 127.

Οί φθόγγοι μπ, ντ, γκ προφέρονται χωρίς τὸ ἔρρινο στοιχείο τους, ὅπως καὶ στὴ Μάνη. Ἡ ἰσόγλωσσος λοιπὸν τῶν μέσων ἠχηρῶν συμφώνων b, d, g περιλαμβάνει ὀλόκληρη τὴ χερσόνησο τοῦ Ταϊνάρου, τὴν περιοχὴ 'Αλαγονίας, τὰ μεσσηνιακὰ παράλια πρὸς τὸ 'Ιόνιο Πέλαγος καὶ συνεχίζεται στὰ 'Επτάνησα.

Ἡ ἀπουράνωση καὶ συγχρόνως δάσυνση τῶν συριστικῶν σ καὶ ζ εἶναι φαινόμενο ποὺ ἀκούγεται συχνὰ καὶ σήμερα στὴν περιοχὴ ποὺ μελετᾶμε. Π.χ. ἡ κατεβαδὰ ἀντὶ κατεβασιά, οἱ φορεδῆς ἀντὶ φορεσιές, τὰ κορίτσα ἀντὶ κορίτσια, ἡ ἀφουδὰ ἀντὶ ἀφουσιά, (= τὰ περιπτώματα τοῦ μεταξοσκώληκα), τὰ τραπέζια ἀντὶ τὰ τραπέζια. Συνεπῶς ἡ σχετικὴ ἰσόγλωσσος περιλαμβάνει τὴν 'Αλαγονία, ὅπως καὶ ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο, ἀφήνοντας ἔξω τὴ Μάνη. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἐπίσης κάποια παράταση τοῦ φθόγγου i, ὅταν προηγεῖται τοῦ συριστικοῦ. Π.χ. ἀντὶ μιδακά ἀντὶ μισιακά⁶ < μεσιακά, καρούθα ἀντὶ καρούσια (= καρυδήσια).

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ συνοδίτου φθόγγου i σὲ συμφωνικὰ συμπλέγματα ἀπαντᾷ καὶ στὴν 'Αλαγονία ὅπως καὶ στὴ Μάνη, Μεσσηνία καὶ σὲ ἀρκετὲς ἄλλες περιοχὲς τῆς Πελοποννήσου. Παραδείγματα ἀναφέρουμε τὶς λέξεις: καπινός, ἀποχερισῆς, χέρισσο, πινίγω ἀντὶ καπινός, ἀποχερσιῆς, χέρσο, πινίγω.

Ἡ ἀρχαία προφορὰ τοῦ υ ως ου σώζεται σὲ ἀρκετὲς λέξεις, ὅπως θουρίδα ἀντὶ θυρίδα, τρούπα ἀντὶ τρύπα, τρουπώνω ἀντὶ τρυπώνω, ἀναχούτα (= Προστακτικὴ τοῦ ρ. ἀναχύνω). Τὸ φαινόμενο ἔχει μεγάλη ἐπίδοση στὴ Μάνη, ἐνῶ ἀπαντᾷ καὶ σὲ ἀρκετὲς λέξεις στὴ Μεσσηνία.

Ἐρωτηματικὰ δημιουργεῖ ἡ διάσωση τοῦ τύπου ἀπονιῆ^εστα ἀντὶ ἀπονιῆστεια (= ἡ τελευταία Κυριακὴ τῆς 'Αποκριᾶς) καθὼς καὶ ἡ φωνητικὴ παράταση τοῦ φθόγγου i, ὅταν προηγεῖται τοῦ συριστικοῦ καὶ συμβαίνει ἀπουράνωση, ποὺ ἀνάφερα παραπάνω. Ὅπωςδήποτε εἶναι παρακινδυνευμένο νὰ μιλήσει κανένας γιὰ καθολικότητα ἐπενθέσεως μὲ τόσο ὀλιγάριθμα παραδείγματα.

Πτώση μεσοφωνηεντικοῦ γ παρατηρεῖται σὲ ἀρκετὲς λέξεις καὶ εἶναι φαινόμενο ποὺ ἀπαντᾷ στὰ περισσότερα πελοποννησιακὰ ιδιώματα. Π.χ. παούρι, πέταε, ἀλλαῆ ἀντὶ παγούρι, πέταγε, ἀλλαγή.

Ἡ ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ -ς σὲ λέξεις ποὺ προηγοῦνται τῶν ἀτόνων κτητικῶν ἀντωνυμικῶν τύπων τοῦ α' προσώπου εἶναι φαινόμενο ποὺ χαρακτηρίζει τὰ ιδιώματα τῆς Μάνης⁷ καὶ τῆς 'Αλαγονίας. Π.χ. ὁ χοῖρο μας ἀντὶ ὁ χοῖρος μας καὶ ἀναλογικὰ ὁ πατέρα μου ἀντὶ ὁ πατέρας μου.

Ἀπὸ τὸ ἐξεταζόμενο ιδίωμα μποροῦμε νὰ σημειώσουμε καὶ ἄλλα φωνη-

6. Παρετυμολογικὰ πρὸς τὸ μισός. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, Μέσα καὶ Νέα 'Ελληνικά, 2, 407.

7. Βλ. Δ. Βαγιακάκου, Γλωσσικὴ συγγένεια Κρήτης καὶ Μάνης, Λεξικογραφικὸν Δελτίον, 12 (1972), 6.

τικά φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ὅμως εἶναι μεμονωμένα καὶ ἀφοροῦν ὀρισμένες λέξεις χωρὶς ν' ἀποτελοῦν κανόνα. Γι' αὐτὸ καὶ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὡς λεξιλογικὲς περιπτώσεις γλωσσογεωγραφικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε:

ε > ο δρομόνι ἀντὶ δερομόνι, ἐνῶ στὴ Μάνη καὶ στὴ Μεσσηνία λέγουν δρομόνι.
ε > ι ξίστρογος, μισάδρα, ὅπως καὶ στὴ Μεσσηνία, ἐνῶ στὴ Μάνη λέγουν κυρίως ξέστρωτος (κοινό).

ι > ε πλερωμή, πλερώνω. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μάνη.

ου > ο σκολαρίτσι ἀντὶ σκουλαρίτσι < σκουλαρίκι

β > φ ἀνεμοστρόφιλος ἀντὶ ἀνεμοστρόβιλος. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μάνη.

θ > τ τειάφι, τειαφίζω, τειαφαστένεια ἀντὶ θειάφι, θειαφίζω, θειαφαστένεια. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μάνη, ἐνῶ στὴ Μεσσηνία ἀπαντοῦν οἱ τύποι κειάφι, κειαφίζω, κειαφαστένεια.

τ > τσ καταχινιά ἀντὶ καταχινιά. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μάνη καὶ στὴ Μεσσηνία.

Συχνὲς εἶναι οἱ ἀπλοποιήσεις τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων:

γμ > μ στιμὴ ἀντὶ στιγμή. Τὸ ἴδιο στὴ Μάνη καὶ στὴ Μεσσηνία.

γν > ν νέθω ἀντὶ γνέθω Ἐπίσης νέμα < γνέμα ἀντὶ τοῦ κοινοῦ νῆμα. Τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μάνη.

Σὲ ὀρισμένες λέξεις ἔχουμε πτώση τοῦ *i* καὶ *ou* ὅπως κορ'τάτσι ἀντὶ κοριτσάτσι < κοριτσάκι (στὴ Μεσσηνία ἀπαντᾷ ὁ τύπος κορ'τσάκι), σ'κιὰ ἀντὶ συκιά, βόρ'γα ἀντὶ βόρηγα (κοινὸ μποροῦσα), μ'κρὰ ἀντὶ μικρά, βουσ'λάω ἀντὶ βουσουλάω, σούρ'πωσε ἀντὶ σουρούπωσε. Ὁ τελευταῖος τύπος ἀπαντᾷ καὶ στὴ Μεσσηνία.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Τὸ φαινόμενο τῆς συνιζήσεως, ἢ συνεκφώνησης δηλ. τῶν φωνηεντικῶν ἀκολουθιῶν *ia - io - iu - ea - eo - eu*, ποὺ χαρακτηρίζει τὴν Κοινὴ Νεοελληνικὴ, ἀπαντᾷ καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Ἀλαγονίας. Συνεπῶς ἡ ἰσόγλωσσος τοῦ ἀσυνιζήτου, φαινομένου ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἐξω Μάνης, δὲν περιλαμβάνει τὴν Ἀλαγονία. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν οἱ ἀσυνιζητοὶ τύποι σκορπέος καὶ κορέος, οἱ ὁποῖοι λέγονται στὴν περιοχὴ ποὺ ἐξετάζουμε.

Στὴν κλίση τοῦ ἄρθρου ἰδιομορφία εἶναι ἡ ἐξαφάνιση τοῦ τελικοῦ *v* στὸ ἄρθρο τῆς γενικῆς πληθυντικοῦ: τῶ ἀντὶ τῶν, πλ.χ. τῶ θυγατερῶνε, τῶ παιδιῶνε, ἐνῶ στὴ Μάνη καὶ στὴ Μεσσηνία ἔχουμε ἀντίστοιχα τοῦ π.χ. τοῦ *baidiōne* (Ἐξω καὶ Ἀνατολικὴ Μάνη), τοῦ *baidiōne* (Μέσα Μάνη), τοῦ *baidiōne* (Μεσσηνία).

Ἀντίθετα, ὅπως βλέπουμε στὰ παραπάνω παραδείγματα, στὸ ἰδίωμα τῆς Ἀλαγονίας, ὅπως καὶ σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν Πελοπόννησο, τὸ τελικὸ -*v* τῆς γενικῆς πληθυντικοῦ τῶν ὀνομάτων, καθὼς καὶ τῆς καταλήξεως -*on* τῆς αἰτιατικῆς

ένικοῦ, δὲν ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ διατηρεῖται καὶ στηρίζεται μὲ τὴν προσθήκη ἑνὸς -ε, π.χ. *λογιῶνε, παιδιῶνε, τὸν ξένονε*.

Ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου μὲ τὴν κατάληξη -ξα ἀντὶ -σα συνηθίζεται καὶ σήμερα στὸν ἰδιωματικὸ λόγο τῆς Ἀλαγονίας, ὅπως καὶ στὴ Μάνη, π.χ. *ἐθάμαξα ἀντὶ ἐθαύμασα, ἄρχιξα ἀντὶ ἄρχισα, ἐρώτηξα ἀντὶ ἐρώτησα, περπάτηξα ἀντὶ περπάτησα*.

Παράλληλα σχηματίζονται καὶ τύποι ἐνεργητικοῦ ἀορίστου μὲ τὴν κατάληξη -κα ἀντὶ -σα. Ὁμοίους μορφολογικοὺς τύπους συναντᾶμε στὴ Μάνη καὶ στὴ Μεσσηνία. Π.χ. *ἀβόλυκα ἀντὶ ἀπόλυσα, ἀλησμόνηκα ἀντὶ λησμόνησα, ἄφηκα ἀντὶ ἄφησα*. Στὸ φαινόμενο λοιπὸν αὐτὸ ἢ περιοχὴ ποὺ ἐξετάζομε, ἀποτελεῖ τὸ πεδίο πάλης τῶν δύο καταλήξεων, ἔχομε δηλ. ἐπαλληλία τῶν ἰσογλώσσων τῶν δύο παραπάνω καταλήξεων.

Ὁ παρατατικὸς τῶν περισπωμένων ρημάτων σχηματίζεται μὲ τὶς καταλήξεις -αγα ἢ -ηγα ἀντὶ τῆς κοινῆς -οῦσα. Τὸν ἴδιο σχηματισμὸ βρῖσκομε στὰ ἰδιώματα τῆς Ἐξω Μάνης καὶ τῆς Μεσσηνίας. Π.χ. *προφώναγα, ἐξηγες, τήραγε, βαρήγαμε, νοάγατε, φορήγανε, ζήγανε*.

Ὁ παρατατικὸς τῶν βαρυτόνων ρημάτων στὴ μέση φωνὴ σχηματίζεται στὸ τρίτο πληθυντικὸ πρόσωπο μὲ τὴν κατάληξη -όδαστε, ποὺ λέγεται καὶ στὴ Μάνη παράλληλα μὲ τὴν κατάληξη -όδουστε, ἀντὶ τῆς κοινῆς -όντουσαν. Π.χ. *καθόδαστε ἀντὶ καθόντουσαν, ἀφουγραζόδαστε ἀντὶ ἀφουγκραζόντουσαν, γενόδαστε ἀντὶ γενόντουσαν*. Ἀντίστοιχα στὴ Μεσσηνία καθὼς καὶ στὴ βορειοδυτικὴ Πελοπόννησο ἔχει ἐπίδοση ἢ κατάληξη -όσαντε.

Καὶ στὴν ἐξεταζόμενη περιοχὴ, ὅπως σ' ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο, συνηθίζονται οἱ ἀσυναίρετοι τύποι τῶν περισπωμένων ρημάτων. Π.χ. *κουτουλάω (= κόβω δένδρα), τσοιλοπονάεις (= κοιλοπονᾶς), βουχάει (= καταβρέχει)*. Ἐπίσης, ὅπως καὶ στὴ Μάνη, στὸ δεύτερο ἐνικὸ πρόσωπο τῶν δισυλλάβων ρημάτων εἶναι εὐχρηστοὶ οἱ ἀσυναίρετοι τύποι, π.χ. *λέεις, τρώεις*.

Ρήματα μὲ κατάληξη -έσκω, ποὺ συνηθίζονται στὴ Μάνη, λέγονται καὶ σήμερα στὴν Ἀλαγονία, π.χ. *μεινέσκω (= μένω), ἀλαφρονέσκω (= ἐλαφρώνω)*.

Ἐπίσης διαφορετικὲς καταλήξεις ἀπὸ τὶς κοινὲς παίρνουν καὶ πολλὰ ρήματα ὅπως *σαπαίνω ἀντὶ σαπίζω, μαζώνω ἀντὶ μαζεύω, ξεφυτριάζω ἀντὶ ξεφυτρώνω, ζυγιάζω ἀντὶ ζυγίζω, δένω ἀντὶ ντύνω, φένω ἀντὶ ψήνω, χτένω ἀντὶ χτίζω*. Ὁμοίους τύπους βρῖσκομε στὴ Μάνη καὶ στὴ Μεσσηνία.

Συνήθως παραλείπεται τὸ καταληκτικὸ -ς στὴν προστακτικὴ μονολεκτικῶν ρηματικῶν τύπων, φαινόμενο ποὺ ἀπαντᾶ καὶ στὴ Μεσσηνία. Π.χ. *δό μας⁸ ἀντὶ δός μας, βὲ ἀντὶ μπές, βγὲ ἀντὶ βγές*. Ἰδιόμορφοι ἐπίσης τύποι προστα-

8. Ὁ τύπος *δό μας* λόγω ἀνομοιοστατικῆς ἀποβολῆς τοῦ τελικοῦ -ς ἀπαντᾶ καὶ στὴ Μάνη. Βλ. Δ. Βαγιακάκου, β. π. (σημ. 7) 7.

κτικῆς εἶναι: ἄκο ἀντί ἄκου (τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μάνη), φέγα καὶ φέγατε ἀντί φύγε καὶ φύγετε (τὸ ἴδιο καὶ στὴ Μάνη), χᾶϊ (= πήγαινε), ἀντίστοιχα στὴ Μάνη χᾶε καὶ στὴ Μεσσηνία ἄϊ (κοινό).

Πτώση τοῦ καταληκτικοῦ -ς παρατηροῦμε καὶ στὴν κατάληξη -οντας/ώντας τῆς μετοχῆς, π.χ. σκούζοδα ἀντί σκούζοντας, τραγουδώδα ἀντί τραγουδώντας. Τὸ ἴδιο φαινόμενο ἀπαντᾷ καὶ στὴ Μεσσηνία.

Τὸ ρῆμα εἶμαι σχηματίζει τὸ τρίτο ἐνικὸ πρόσωπο στὸν ἐνεστώτα μὲ τὸν τύπο εἶναι, ὅπως στὴ Μάνη⁹ καὶ στὴ Μεσσηνία. Στὸ τρίτο πληθυντικὸ πρόσωπο στὸν παρατατικὸ λέγονται οἱ τύποι ἤδαστε, ἤσαδε (τὸ ἴδιο στὴ Μεσσηνία) καὶ ἤδαстан ἀντί τοῦ κοينوῦ ἤσαν.

Σχετικὰ μὲ τὶς παραγωγικὲς καταλήξεις ποὺ ἔχουν ἐπίδοση στὸ ἐξεταζόμενο ἰδίωμα παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς:

Συχνὴ εἶναι ἡ κατάληξη -ώνας σὲ οὐσιαστικὰ ποὺ δηλώνουν τόπο, π.χ. ἀπολυσώνας (= χωράφι ἐλεύθερο γιὰ βοσκή), χαλικουργιώνας (= χωράφι, τόπος μὲ πολλὲς πέτρες). Παρόμοιους σχηματισμοὺς ὀνομάτων συνκντᾶμε στὴ Μάνη καὶ στὴ Μεσσηνία.

Ἡ μεγεθυντικὴ κατάληξη -ίνα, διαδεδομένη στὴ Μάνη, χρησιμοποιεῖται καὶ στὸ ἐξεταζόμενο ἰδίωμα, π.χ. πιατίνα (= τὸ μεγάλο πιάτο), τσοιλίνα (= ἡ μεγάλη κοιλιά). Στὴ Μεσσηνία ἡ κατάληξη αὕτὴ δὲν συνηθίζεται.

Στὸν ὑποκορισμὸ ἐπικρατεῖ κυρίως ἡ παραγωγικὴ κατάληξη -άτσι < -άκι (κοινή), ὅπως καὶ στὴ Μάνη, καὶ ἐλάχιστα χρησιμοποιεῖται ἡ ὑποκοριστικὴ κατάληξη -ούλι/-ούλα, ποὺ εἶναι συχνὴ στὴ Μεσσηνία. Σὲ λίγα ἐπίσης παραδείγματα βρίσκουμε τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξη -ούδα, π.χ. πλακούδα (= ἡ μικρὴ πλάκα).

Τὰ ἀνδρωνυμικὰ σχηματίζονται μὲ τὶς παραγωγικὲς καταλήξεις -αίνα (π.χ. Βατζέλαινα, ἡ γυναίκα τοῦ Βαγγέλη), -ίνα π.χ. (Νικολίνα, ἡ γυναίκα τοῦ Νίκου) καὶ -οῦ (π.χ. Πετροῦ, ἡ γυναίκα τοῦ Πέτρου), ποὺ προσθέτονται στὸ ἐπώνυμο ἢ στὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρα. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο σχηματίζονται τὰ ἀνδρωνυμικὰ καὶ στὴ Μάνη. Στὴ Μεσσηνία ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸν τὸν σχηματισμὸ πολὺ συνηθισμένη εἶναι καὶ ἡ ἔνωση ἐπωνύμου, βαπτιστικοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρα καὶ μιᾶς ἀπὸ τὶς παραπάνω παραγωγικὲς καταλήξεις (π.χ. Βουτσονίκαίνα, ἡ γυναίκα τοῦ Νίκου Βούτσα (ἐπών.), Διμπεροδημήτραίνα, ἡ γυναίκα τοῦ Δημήτρη Διμπέρη (ἐπών.)). Ἡ τελευταία αὕτὴ μορφή ἀνδρωνυμικοῦ εἶναι ἄγνωστη στὴν Ἀλαγονία.

Τὰ πατρωνυμικὰ σχηματίζονται μὲ τὴν προσθήκη στὸ ἐπώνυμο τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως -άτσι γιὰ τὰ ἀρσενικὰ καὶ -ίτσα γιὰ τὰ θηλυκὰ, ὅπως καὶ στὴ Μάνη. Π.χ. Κουτουμανάτσι, ὁ γιὸς τοῦ Κουτουμάνου (ἐπών.), Κουτουμανίτσα, ἡ κόρη τοῦ Κουτουμάνου.

9. Βλ. Δ. Βαγιακάκου, ὁ. π. (σημ. 7) 11.

Μὲ τὴν παραγωγικὴν κατάληξιν -αῖοι στὸ ἐπώνυμο σχηματίζονται τὰ οἰκογενειακά, ὅπως στὴ Μεσσηνία καὶ στὴν περιοχὴ τῆς ᾽Εξω Μάνης, π.χ. *Κουτουμαναῖοι*. Στὴν ᾽Ανατολικὴ καὶ Μέσα Μάνη ἐπίδοση ἔχει ἡ κατάληξις -ιάνοι, π.χ. *Κουλιάνοι* ἀπὸ ἐπώνυμο *Κουλάκος*.

Στὸν πίνακα ποὺ ἀκολουθεῖ συνοψίζομε τὰ κυριότερα κοινὰ φωνητικὰ καὶ μορφολογικὰ στοιχεῖα τοῦ ἰδιώματος τῆς ᾽Αλαγονίας μὲ τὰ ἰδιώματα Μάνης καὶ Μεσσηνίας (Τὸ * δείχνει ὅτι τὸ φαινόμενο ἀπαντᾷ, ἡ — ὅτι δὲν ἀπαντᾷ καὶ τὸ ο ὅτι ἀπαντᾷ μερικῶς).

α/α	᾽Αλαγονία	Μάνη	Μεσσηνία
1. Τσιτακισμὸς	*	*	—
2. ᾽Αρρινα h, d, g	*	*	ο
3. ᾽Απουράνωσις + δάσυνσις συριστικοῦ	*	—	*
4. ᾽Ανάπτυξις συνοδίτου φθόγγου i	*	*	*
5. Προφορὰ τοῦ υ ὡς ου	ο	*	ο
6. Πτώσις μεσοφωνηεντικοῦ γ	*	*	*
7. ᾽Αποβολὴ τοῦ τελικοῦ -ς, ὅταν προηγεῖται τῶν κτητικῶν μας, μου	*	*	—
8. Συνίζησις	*	—	*
		(᾽Εξω Μάνη)	
9. Γενικὴ ἄρθρου τῶ ἀντὶ τῶν	*	—	—
10. ᾽Ενεργητικὸς ἀόριστος σὲ -ξα ἀντὶ -σα	*	*	—
11. ᾽Ενεργητικὸς ἀόριστος σὲ -κα ἀντὶ -σα	*	*	*
12. Παρατατικὸς περισπωμ. ρημ. σὲ -αγα ἢ -ηγα ἀντὶ -οῦσα	*	*	*
		(᾽Εξω Μάνη)	
13. Παρατατικὸς βαρυτόνων ρημ. γ' πληθ. προσ. -όδαστε	*	*	—
14. ᾽Ασυναίρετοι τύποι τῶν περισπωμένων ρημάτων	*	*	*
15. Ρήματα σὲ -έσκω	*	*	—
16. Πτώσις τοῦ -ς στὴν κατάλ. -οντας/ώντας τῆς μετοχῆς	*	—	*

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΑ

Ὅπως στὴ φωνητικὴ καὶ στὴ μορφολογία παρατηρήσαμε ἀρκετὰ κοινὰ σημεῖα τοῦ ἰδιώματος τῆς περιοχῆς ᾽Αλαγονίας μὲ τὰ ἰδιώματα Μάνης καὶ Μεσσηνίας, ἔτσι καὶ στὸ λεξιλόγιο διαπιστώνομε ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ κοινῶν λέξεων. Ἐνδεικτικὰ παραθέτομε μίαν σειρὰ λέξεων ποὺ λέγονται α) στὴν ᾽Αλαγονία καὶ στὴ Μάνη καὶ β) στὴν ᾽Αλαγονία καὶ στὴ Μεσσηνία.

α) Λέξεις κοινές στη Μάνη και στην Άλαγονία:

ἀδικανεύω = ἀποζημιώνω, ανταμείβω

ἀπόστσα, ἦ = ἦ σκιά

ἀομίδι, τὸ = ἡ ἄρθρωση τῶν ὀστέων

ἀτζί, τὸ = τὸ πόδι

βούρβουνας, ὁ = ἡ μηλολόνη (κοινὸ χρυσόμυγα) στὴν Ἐξω Μάνη, ὁ σκαραβαῖος στὴν Άλαγονία

γαλακώνει (τὸ στάρι) = ἀρχίζει νὰ μεστώνει τὸ σιτάρι

δὲν ἔχει δελιμάνι — φράση, δὲν συγκρατεῖται

εἶδαμῶς = εἶδεμῆ

ἔτσεδὰ = ἔτσι

κόπιτσας, ὁ = ὁ σκόρος

κοπιτσόφαγε (τὸ ροῦχο) = καταστράφηκε ἀπὸ τὸ σκόρο

μαρτυρικά, τὰ = τὰ χρήματα ποὺ δίνει ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ στὴ βάφτιση σ' ὅποιον τῆς πρωτολέει τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ της

νάκα, ἦ = φορητὴ κούνια ἀπὸ δέρμα ἢ λινάτσα γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ βρέφους

ὄδας = ὅταν

πιταυτοῦ = ἐξεπίτηδες, γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ

σκλῆμος, ὁ = εἶδος σαλιγκαριοῦ. (Στὴν Ἐξω Μάνη ὁ τύπος σκλημέος)

σκουτέλα, ἦ = πήλινη λεκάνη

σούρνω = μαζεύω ἔλιες

συνδάλιστρο, τὸ = συνδάλιστρο

συνδανλάω = συνδανλίζω

φορτσέρι, τὸ = τὸ μπαούλο (στὴ Μεσσηνία ὁ τύπος φουρτσέρι)

χαιράμενος = εὐχὴ «νὰ εἶσαι χαρούμενος»

χαράρι, τὸ = τὸ μεγάλο σακκὶ γιὰ ἄχυρα

χοδρογουλιάζω = σκληραίνουν τὰ οὖλα τοῦ βρέφους κατὰ τὴν ὀδοντοφυΐα.

β) Λέξεις κοινές στη Μεσσηνία και στην Άλαγονία:

βαζουნიές, οἱ = οἱ καλάμιες ποὺ μένουν στὰ χωράφια μετὰ τὸν θερισμό. Στὴν Ἐξω Μάνη λέγουν ἐπίσης καὶ τὶς ξερὲς βελόνες ἀπὸ τὰ πεῦκα

βούρβουνας, ὁ = ὁ σκαραβαῖος

βουτούμι, τὸ = τὸ φυτὸ σκίρπος ὁ λιμναῖος

γροθαριά, ἦ = φυτὸ με νεαρὲς ἔλιες «γροθάρεις» γιὰ μεταφύτευση. (Στὴ Μάνη λέγεται περιβόλι)

κακκαβολίθια, τὰ = οἱ πέτρες ποὺ στηρίζουν τὸ κακκάβι (= χύτρα) στὴ φωτιά.

Στὴ Μεσσηνία χρησιμοποιεῖται παράλληλα καὶ ὁ τύπος κακκαβόλιθρα.

καμούφι, τὸ = λωρίδα ἀπὸ ὕφασμα διακοσμητικὴ σὲ φορέματα (βολάν)

οὔλος = ὄλος

πεζούλα, ἡ = χωράφι σὲ ἐπικλινές μέρος, ἔπου τὸ χῶμα συγκρατεῖται μὲ τοῖχο.

(Ἡ λέξη μὲ τὴ παραπάνω σημασία λέγεται καὶ στὴν 'Ανατολικὴ Μάνη)

ρόγι, τὸ = τὸ κόψιμο τῶν δένδρων καὶ τῶν θάμνων. (Στὴ Μάνη: ρόγισμα)

στρατεύει (τὸ μωρὸ) = κάνει τὰ πρῶτα βήματα

σφελίδα, ἡ = ἡ φέτα. (Στὴ Μάνη: σφελίτσα)

χαλικουργιῶνας ὁ = χωράφι ποὺ ἔχει πολλές πέτρες.

Ἐπάρχει ἐπίσης καὶ ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς λέξεων ποὺ εἶναι κοινές καὶ στὰ τρία ἐξεταζόμενα ιδιώματα ('Αλαγονίας - Μάνης - Μεσσηνίας) ἢ λέγονται καὶ σὲ ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο, ἀλλὰ εἶναι ἄγνωστες στὴν Κοινὴ Νεοελληνική. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε :

ἀδερφώνει (τὸ στάρι) = φυτρώνει πολυκάλαμο

ἀλληστρατίζω = παραλογίζομαι

ἀνακολώνω = ἀναποδογυρίζω

ἀποσπεροῦ = ἀπόψε

ἀτός σου = τοῦ λόγου σου, ἐσύ

βότσα, ἡ = εἶδος δοχείου

δράκος, ὁ = τὸ ἀρσενικὸ ἀβάπτιστο βρέφος

δρακούλα, ἡ = τὸ θηλυκὸ ἀβάπτιστο βρέφος

ζεβερέκι, τὸ (μὲ τσιτακισμὸ ὁ τύπος ζεβερέτσι στὴν 'Αλαγονία καὶ στὴ Μάνη)
= ὁ μάνταλος τῆς πόρτας

κατσούλα, ἡ = ἡ γάττα

κενώνω (μὲ τσιτακισμὸ ὁ τύπος τσενώνω στὴν 'Αλαγονία καὶ στὴ Μάνη) =
ἀδειάζω τὸ φαγητὸ ἀπὸ τῆ χύτρα στὸ πιάτο

κλωνά, ἡ = ἡ κλωστή

λάκκος, ὁ = ὁ ἀργαλειὸς

λόζος, ὁ = τὸ παράσπιτο ποὺ μένει ὁ χοῖρος

λότζα, ἡ = τὸ παράσπιτο

ὄγοιος -α -ο = ὅποιος -α -ο (στὴ Μεσσηνία ὅμως εἶναι εὐχρηστὴ ἡ Γενικὴ ὄτινους -ης -ου καὶ ὄχι ὁ τύπος ὄγοιανου / ὄγοιανης, ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὴν 'Αλαγονία καὶ στὴ Μάνη)

πισκίρι, τὸ (μὲ τσιτακισμὸ ὁ τύπος πιστσίρι στὴν 'Αλαγονία καὶ στὴ Μάνη) =
τὸ ὕφασμα μὲ τὸ ὁποῖο σκεπάζουν τὰ ψωμιὰ γιὰ νὰ φουσκώσουν

πούργι, τὸ = τὸ καλάθι

προκάνω = προφθάνω

σπολλάτη = φράση «εἰς πολλὰ ἔτη»

τρακάδα, ἡ = στοιβάς ρούχων, γιοῦκος.

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι ἓνας ἀριθμὸς λέξεων ἀπὸ τὴν 'Αλαγονία εἶναι ἄγνωστος στὰ γειτονικὰ ιδιώματα, ὅπως π.χ.

δουρᾶς, ὁ = ποσότητα νήματος (τρεῖς θηλειές περίπου)

γουζί, τὸ = γουρούνι

καταύλι, τὸ = τὸ χωράφι πὸς συνορεύει μὲ τὴ σπίτι
 κοτσιορίκλα, ἡ = ἡ σαύρα
 κουτσουβάρι, τὸ = τὸ γλωρὸ κλαδὶ δένδρου
 λόθρα, ἡ = τὸ καρφὶ πὸς μπαίνει στὸ πέταλο τοῦ ζώου
 ὀκνά, ἡ = τρύπα τοῦ βαρελιοῦ
 παρμακλίτσα, τὰ = τὰ ξύλα τοῦ φράχτη
 πίσκαφο, τὸ = ἐργαλεῖο λιχνίσματος
 σκουριά, ἡ = ἡ νηνίδα στὸ κεφάλι τοῦ βρέφους
 φροῦτζος, ὁ = ἡ μηλολόνη (κοινὸ χρυσόμυγα)
 χουροχουρίδα, ἡ = ἡ κουκουβάγια

Ἄρκετὲς λέξεις ἀπὸ τὴν περιοχὴ Ἀλαγονίας εἶναι ἀρχαιοπινεῖς, ἐνῶ παράλληλα ὑπάρχει καὶ ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς ξενικῶν λέξεων (σλαβικὲς, τουρκικὲς). Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε:

Ἀρχαιοπινεῖς λέξεις:

ἄρατος¹⁰ < ἀόρατος. Ἡ λέξη λέγεται στὴ φράση «ἔγινε ἄρατος» (= ἐξαφανίστηκε)
 ἄρμος, ὁ (= ὁ ἀστράγαλος) < ἀρχ. ἄρμος
 βουτούμι¹¹ < ἀρχ. βούτομον (= τὸ φυτὸ σκίρπος ὁ λιμναῖος)
 ἐδυνάστη < Ἄορ. ἐδυνάσθην¹²
 θουρίδα, ἡ < ἀρχ. θυρίς
 κακκάβι, τὸ > κακκάβιον < κακκάβι¹³
 κάλπη, ἡ (= δοχεῖο) < ἀρχ. κάλπη
 καταλαχάτης, ὁ (= ὁ περαστικός, ὁ τυχαῖος) < ἀπὸ ρ. καταλαγχάνω
 κανκιά, ἡ (= ξύλινη λεκάνη) < μεταγεν. καύκη (= ξύλινο ποτήρι)
 κόλυβας, ὁ (= τὸ βαθύτερο σημεῖο τοῦ ποταμοῦ) < ἀρχ. κόλυμβος¹⁴
 κουτσουβάρι, τὸ (= τὸ γλωρὸ κλαδὶ τοῦ δένδρου) < ἀπὸ ἀρχ. κοσύμβη¹⁵
 λεβέτι, τὸ < ἀρχ. λέβης
 λείχω¹⁶ (= γλείφω)
 λίμνα, ἡ (= λίμνη) — δωρισμὸς
 πίλακκο, τὸ (= χωράφι σὲ ἴσιωμα) < ἐπὶ + λάκκος

10. Γιὰ τὴν ἐτυμολογία τῆς λέξης βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς καὶ N. Andriotis, Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten, Wien 1974.

11. Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς.

12. Βλ. N. Andriotis, ὅ.π. (σημ. 10) s.v. δόναμι.

13. Βλ. N. Andriotis, ὅ.π. (σημ. 10).

14. Βλ. N. Andriotis, ὅ.π. (σημ. 10).

15. Βλ. N. Andriotis, ὅ.π. (σημ. 10).

16. Βλ. N. Andriotis, ὅ.π. (σημ. 10).

πίνος, ὄ (= ἡ λιπαρὴ οὐσία στὰ μαλλιά τοῦ προβάτου) < ἀρχ. πίνος¹⁷
 σνδαύλιστρο καὶ ρ. σνδαυλάω < σνδαυλίζω¹⁸ < σὺν + δαυλός
 σφυρίδι (= σακκούλι) < σφυρίδιον < σφυρίς¹⁹
 ὕπουργα, τὰ (= τὰ σύνεργα τοῦ ἀργαλειοῦ) < ἐπίθ. ὕπεργος²⁰
 χαλεύω (= ζητῶ) < δωρικὸ χαλή (= παλάμη)²¹.

Ἀπὸ τῆς ξενικῆς λέξεως τοῦ ιδιώματος τῆς ᾿Αλαγονίας ἐνδεικτικὰ ἀναφέρομε :

α) Σ λ α β ι κ ῆ ς π ρ ο ε λ ε ὕ σ ε ω ς :

κοζά, ἡ (= μαλλὶ γιδήσιο) < σλαβ. koza²²
 κόπιτσας, ὄ (= ὁ σκόρος) < σλαβ. kopicz²³
 κορά, ἡ (= ἡ κρούστα τοῦ ψωμιοῦ, ἡ φλούδα) < σλαβ. korá²⁴
 λόζος, ὄ (= τὸ παράσπιτο ποὺ μένει τὸ γουρούνι) < σλαβ. lož²⁵
 Λουκά, ἡ (τοπων.) < σλαβ. loka²⁶ (= λειβάδι)
 βορίτσα, ἡ (= τὸ πεῦκο) < σλαβ. boruka²⁷
 ὀκνά, ἡ (= ἡ τρύπα τοῦ βαρελιοῦ) < σλαβ. okno²⁸
 Πλεσιβίτσα, ἡ (τοπων.) < σλαβ. plešiviš²⁹
 Τέβριτσα, ἡ (τοπων.)³⁰
 Τοπολίντσα, ἡ (τοπων.)³¹

Ἐπίσης σλαβικὴ ἡ κατάληξις στὸ τοπωνύμιον ᾿Αναστάσοβα³².

β) Τ ο υ ρ κ ι κ ῆ ς π ρ ο ε λ ε ὕ σ ε ω ς :

βαζός, ὄ (= ἡ βάση τοῦ βαρελιοῦ < τουρκ. baz (= τὸ πέλμα τοῦ ποδιοῦ)
 βοζᾶς, ὄ (= τὸ θολὸ νερὸ) τουρκ. boz (= φαιδός)

17. Βλ. N. Andriotis, ὄ.π. (σημ. 10).

18. Βλ. N. Andriotis, ὄ.π. (σημ. 10).

19. Βλ. N. Andriotis, ὄ.π. (σημ. 10).

20. Βλ. N. Andriotis, ὄ.π. (σημ. 10).

21. Βλ. Γ. Χατζιδάκι, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου, 9, 45 κ.έξ. καὶ 12, 38 κ.έξ.

22. Βλ. G. Meyer, Neugriechische Studien, (Wien 1894), 2, 31.

23. Βλ. G. Meyer, ὄ.π. (σημ. 22) 2, 33.

24. Βλ. G. Meyer, ὄ.π. (σημ. 22) 2, 33.

25. Βλ. G. Meyer, ὄ.π. (σημ. 22) 2, 39.

26. Βλ. E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch (Heidelberg 1924), 739.

27. Βλ. G. Meyer, ὄ.π. (σημ. 22) 2, 44.

28. Βλ. G. Meyer, ὄ.π. (σημ. 22) 2, 49.

29. Βλ. M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland (Leipzig 1970), 47.

30. Βλ. M. Vasmer, ὄ.π. (σημ. 29), 76.

31. Βλ. M. Vasmer, ὄ.π. (σημ. 29), 222.

32. Βλ. M. Vasmer, ὄ.π. (σημ. 29), 128 καὶ 161.

βουρούσι, τὸ (= ἐξόγκωμα ἀπὸ κτύπημα) < τουρκ. *vuruş* (= τὸ κτύπημα)
γεμενί, τὸ (= εἶδος μαντηλιοῦ) < τουρκ. *yemeni* (= μαντήλι)
παρμακλίτσα, τὰ (= τὰ ξύλα τοῦ φράχτη) < τουρκ. *parmaklik* (= τὸ κίγκλι-
 δωμα)
πιστίρι, τὸ (= τὸ ὕφασμα μὲ τὸ ὁποῖο σκεπάζουν τὸ ζυμᾶρι γιὰ νὰ φουσκώ-
 σει) < τουρκ. *peskir* (= πετσέτα)
σοφράς, ὁ < τουρκ. *sofra*
τσατουμάς, ὁ (= μεσότοιχος ἀπὸ καλάμια) < τουρκ. *çatma* (= ξύλινος τοῦχος)
τσεπέ, ἡ (= ἡ κουτάλα) < τουρκ. *kerçe* (= κουτάλα)
τσουρούτικος (= ἐλαττωματικός) < τουρκ. *cürük* (= σάπιος)

Ἐναφέραμε ἤδη στὴν ἀρχὴ ὅτι ὁ ἰδιωματικὸς λόγος στὴν ἐξεταζομένη
 περιοχὴ σήμερα ἔχει σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ ἀλλοτριωθεῖ ἀπὸ τὴν Κοινὴ Νεο-
 ελληνικὴ γλῶσσα. Ἀλλὰ ὅμως, ὅπως συμβαίνει σὲ κάθε ἰδίωμα, «τὸ ἀδιάκοπο
 διαλεκτικὸ παιχνίδι ἀπὸ τὴ μιὰ μετὰξὺ νεωτερισμοῦ καὶ συντηρητισμοῦ, μετὰξὺ
 ἀτομικῆς δημιουργίας καὶ παράδοσης, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ παιχνίδι μετὰξὺ
 ἀτομικῆς πράξης καὶ κοινωνικοῦ κανόνα, μετὰξὺ ἑτερογένειας καὶ ὁμοιογένειας,
 ὄχι μόνον σὲ σχέση με τὴν κοινὴ γλῶσσα παρὰ καὶ σὲ σχέση μὲ τοὺς περιορι-
 σμένους κανόνες τῆς οἰκογένειας, τοῦ χωριοῦ κλπ.³³» ἰσχύει ἀπόλυτα καὶ στὸ
 ἰδίωμα ποὺ σκιαγραφήσαμε. Ταυτόχρονα ἡ ἐπισήμανση κοινῶν σημείων καὶ
 γενικὰ ἡ σύγκριση ἰδιωμάτων — ἔστω μέσα στὴ δυνατότητα τῆς σημερινῆς
 ἀλλοτριωμένης μορφῆς τους — εἶναι, νομίζω, μία ἀναγκαιότητα γιὰ τὴν κατα-
 νόηση καὶ τὴ μελέτη τῆς ἐξέλιξης τῆς ἴδιας τῆς Γλώσσας.

SUMMARY

This paper contains some remarks on the local dialect of the region of Alagonia from a geolinguistic point of view.

We attest some similarities, differences and particularities between the Alagonia dialect and the dialects of Mani and Messenia from the phonological, morphological and lexical aspects.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΠΑΣΕΑ-ΜΠΕΖΑΝΤΑΚΟΥ

33. Βλ. Eugenio Coseriu, 'Η Γλωσσογεωγραφία (μετάφρ. Κ. Μηνᾶ, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 57).